

Розділ V

“ДУНКАН” ВИРУШАЄ В ДОРОГУ

Ми вже казали: у леді Гелени було мужнє й самовіддане серце. Пропозиція, що вона її зробила, — незаперечний доказ цього. Лорд Гленарван мав усі підстави пишатися своєю шляхетною дружиною, здатною розуміти його і йти з ним поруч у житті. Ще в Лондоні, коли відхилили його прохання, йому спало на думку негайно самому взятися за розшуки капітана Гранта. Він не розкрив своїх намірів перший тільки тому, що не міг наважитися на розлуку з Геленою. Але тепер, коли вона сама запропонувала подорож, усі вагання зникли. Слуги замку гучно вітали цю пропозицію — адже йшлося про рятунок їхніх братів, шотландців, і лорд Гленарван від щирого серця приєднав свій голос до вигуків “слава” на честь молодого господина Малькольма-Касла.

Подорож ухвалено, і тепер не можна було гаяти ані хвилини. Того самого дня Гленарван послав Джонові Мангльсу наказ привести “Дункан” до Глазго й приготувати все потрібне для плавання у південних морях, котре могло перетворитися у подорож навколо світу. Слід сказати, що леді Гелена, пропонуючи мандрівку на “Дункані”, не надто переоцінила судно: напрочуд міцне й швидкохідне, воно могло сміливо вирушати у найнебезпечніше плавання.

Це була парова яхта найдосконалішого зразка, водотоннажність її сягала двохсот десяти тонн, тоді як перші судна, які дістались до американського узбережжя — кораблі Колумба, Веспуччі, Пінсона, Магеллана — мали набагато менші розміри¹.

“Дункан” був двощогловий бриг. Він мав фок-щоглу з марселем і брам-стенгюю та грот-щоглу з контр-бізанню й флагштоком; крім того, фок-стаксель, великий і малий клівер і штагові вітрила. Вітрильне оснащення “Дункана” цілком дозволяло йому, використовуючи силу вітру, йти, як звичайний кліпер². Та, певна річ, його рухала насамперед парова машина у 160 кінських сил, збудована за найновішою системою. Вона мала перегрівники, що дозволяли підвищувати тиск пари до високого рівня й надавали

¹ В четвертій подорожі Христофора Колумба до Америки брали участь чотири судна. Водотоннажність найбільшого з них — каравели, на якій плив сам Колумб, — була 70 тонн, а найменшого — 50 тонн. Це були судна, придатні тільки для каботажного (прибережного — *Ред.*) плавання. (*Прим. автора.*)

² Кліпер — швидкісне вітрильне океанське судно. Існувало до кінця XIX ст.

руху двом гвинтам. “Дункан”, йдучи повним ходом, набагато перевищував звичайну швидкість тодішніх суден. Справді, під час випробування в Клайдській затоці, і за даними патент-лага¹, його швидкість досягала сімнадцяти миль на годину². Отже, “Дункан”, безперечно, міг витримати навіть навколосвітнє плавання. Джон Манглс мусив подбати тільки про внутрішнє обладнання судна.

Спочатку він повинен був зробити просторішими вугільні ями, щоб завантажити до них якомога більше вугілля, бо в дорозі інколи важенько добути паливо. Так само завбачливо Джон Манглс учинив і щодо суднового камбуза, придбавши харчі принаймні років на два. Грошей йому не бракувало, і він придбав навіть маленьку гармату, котру закріпили на шканцях яхти. Хтозна, що може трапитися в далекій дорозі, а мати змогу вистрелити з гармати ядром у вісім фунтів на відстань чотирьох миль ніколи не завадить.

Джон Манглс добре знався на своїй справі; хоч він був капітаном яхти, призначеної для прогулянок, проте вважався одним з найкращих шкіперів Глазго. Йому було тридцять років. Дещо суворі риси його обличчя виявляли мужність і щирість. Родина Гленарванів ще в дитинстві взяла його на виховання і згодом зробила з нього прекрасного моряка. Манглс уже побував у кількох далеких морських мандрівках, де мав нагоду довести свою кмітливість, наполегливість і витримку. Коли Гленарван запропонував йому командувати “Дунканом”, він радо погодився, бо любив володаря Малькольм-Касла, як брата, й шукав випадку посвідчити йому свою відданість.

Його помічник Том Остін, старий моряк, заслужував на цілковиту довіру. Команда “Дункана”, разом з капітаном і його помічниками, складалася з двадцяти п’яти осіб. Усі досвідчені моряки, всі родом з графства Думбартон, усі діти орендарів, вони створили на борту яхти справжній клан³ завзятих шотландців. Поміж них були навіть традиційні музики, які вигравали на “козі”⁴. Отже, лорд Гленарван мав команду відданих, хоробрих молодців, здатних вести судно в найнебезпечніші мандри. Вони палко любили своє ремесло, вправно володіли зброєю, так само як і керували судном.

¹ П а т е н т - л а г — прилад, що показує швидкість руху судна. (Прим. автора.)

² Морська миля дорівнює 1852 метрам. (Прим. автора.)

³ К л а н — рід, община в Шотландії.

⁴ К о з а — музичний інструмент, зроблений з овечої шкури; був у вжитку в шотландських полках. (Прим. автора.)

Коли команда “Дункана” дізналася, куди вирушить яхта, матросів поійняло радісне хвилювання, і думбартонські скелі відгукнулися луною на їхнє голосне захоплене: “Слава!”.

Джон Манглс, хоч і заклопотаний розміщенням палива й харчів, не забув, однак, обладнати приміщення для лорда й леді Гленарван. Він подбав також і про каюти для дітей капітана Гранта, бо Гелена не змогла відмовити Мері взяти їх з собою на “Дункан”.

Що ж до малого Роберта, то він радше заховався б у трюмі, ніж залишився на березі. Якби йому навіть випало узятися за ремесло юнги, подібно до Нельсона¹ й Франкліна, він однаково відплив би на “Дункані”. Спробуйте лишень перечити такому хлопчині! Н хто й не намагався. Довелось, як він і просив, взяти його в подорож як юнгу, учня або матроса — на судні він хотів служити. Джонові Манглсу доручили навчати його морської справи.

— Гаразд,— мовив Роберт.— І хай капітан не панькається зі мною й щоразу частує канчуками, коли я буду недотепою!

— Не турбуйся, мій хлопчику,— серйозно відповів йому Гленарван, промовчавши про те, що кішку-дев’ятихвістку² заборонено на “Дункані”, та в ній, до того ж, не було тут жодної потреби.

Щоб завершити галерею майбутніх пасажирів “Дункана”, залишилось згадати майора Мак-Наббса. Йому було п’ятдесят років, обличчя він мав спокійне, з правильними рисами, вдачу — лагідну, скромну, мовчазну, миролюбну; він з усіма жив у згоді, ніколи не сперечався, ніколи не гнівався. Однаково спокійною ходюю він піднімався східцями до своєї спальні і вибирався з траншеї під гарматними пострілами; ніщо не могло його збентежити, скаламутити його незворушний спокій,— навіть несподіваний вибух. Напевне, йому судилось померти, так і не отримавши нагоди хоч раз розлютитися. Мак-Наббс виявляв не тільки хоробрість на полі бою, властиву фізично сильним людям, але, що набагато важливіше, моральну мужність і твердість духу. Він був справжній шотландець-горянин і вперто дотримувався старовинних звичаїв рідної країни. Він відмовився служити в англійській армії і здобув чин майора в 42-у полку гірської гвардії, де командний склад формувався виключно з синів шотландських дворян.

¹ Н е л ь с о н (1758—1805) — відомий англійський адмірал.

² К і ш к а - д е в ’ я т и х в і с т к а — канчук, сплетений з дев’яти ремінців, уживаний в англійському флоті для покарання. (Прим. автора.)

Мак-Наббс, як близький родич Гленарванів, жив у Малькольм-Каслі, і, звичайно, теж планував взяти участь в експедиції на “Дункані”.

Такі були ці люди, покликані непередбаченими обставинами здійснити чи не найдивовижнішу подорож наших днів.

Відтоді як “Дункан” прибув до пристані Глазго, він цілком заволодів увагою цікавої публіки. Численні відвідувачі щодня оглядали яхту, тільки про неї й говорили, на превелику прикрийсть інших капітанів, поміж ними й Бергена, капітана “Шотландії” — розкішного пароплава, пришвартованого обіч “Дункана” й готового відплисти до Калькутти. Щоправда, величезна “Шотландія” мала підстави згорда дивитися на “Дункан”, котрий видавався поруч неї дрібною коماشинкою. Проте загальний інтерес до яхти лорда Гленарвана чимдалі зростав.

День відплиття наближався. Джон Мангліс показав себе спритною й енергійною людиною. Тільки місяць минув з часу іспитового плавання “Дункана”, а яхта, переобладнана, навантажена паливом і харчами, вже була споряджена до подорожі. Від’їзд призначили на 25 серпня, що давало “Дунканові” змогу прибути в південні широти на початку весни.

Коли Гленарванові плани стали відомими, йому довелось почути немало попереджень про труднощі й небезпеки такої мандрівки. Але він не зважав на них, і його намір розпочати розшуки капітана Гранта залишився непохитний. А втім, чимало поміж тих, хто ганив Гленарвана, одночасно широко ним захоплювались. Кінець кінцем громадська думка відверто стала на бік шотландського лорда, й усі газети, за винятком урядових, одноставно засудили поведінку англійського адміралтейства. Та Гленарван був цілком байдужий як до огуди, так і до похвали: він виконував свій обов’язок, а все інше його не обходило.

24 серпня Гленарван, леді Гелена, майор Мак-Наббс, Мері й Роберт Грант, містер Олбінет, судновий стюард, і його дружина місіс Олбінет, яка мала бути леді Гленарван за покоївку, після зворушливого прощання зі слугами замку, залишили Малькольм-Касл.

За кілька годин подорожні були вже на борту яхти. Мешканці Глазго захоплені вітали леді Гелену, відважну молоду жінку, котра відмовилась од спокійного розкішного життя й поспішала на допомогу потерпілим.

¹ Стюард — буфетник на судні.

Помешкання лорда Гленарвана і його дружини, розташовані на кормі “Дункана”, складались з двох спальних кімнат, двох ванних і вітальні. Далі йшла кают-компанія, спільна зала, куди виходило шість кают; у п'ятьох каютах розмістились Мері й Роберт Грант, містер Олбінет з дружиною та майор Мак-Наббс. Каюти Джона Манглса й Тома Остіна, на протилежному боці яхти, виходили на горішню палубу. Команда влаштувалася в приміщенні під палубою вільно й вигідно, бо на яхті не було ніякого вантажу, окрім палива, харчових запасів і зброї,— і капітан розумно використав вільну площу всередині судна.

“Дункан” мав вирушити в ніч проти 25 серпня, о третій годині ранку, коли почнеться відплив, але напередодні мешканці Глазго стали свідками зворушливого видовища. О восьмій годині вечора лорд Гленарван з дружиною і всі, хто братимуть участь у цій подорожі самопожертви, покинули яхту й попрямували до Сен-Мунго, старовинного собору Глазго. Натхненно змальований Вальтером Скоттом древній храм, якого не торкнулись спричинені реформацією спустошення, прийняв під своє величне склепіння пасажирів і моряків з “Дункана”. За ним юрмився великий натовп. Серед просторого нефу, де надгробки рясніли, немов на кладовищі, превелебний Мортон в урочистій відправі благав небо послати благословення подорожнім і дарувати їм щасливе безпечне плавання. І тоді в соборі забринів голос Мері Грант. Дівчина співала молитву, дякуючи своїм благодійникам і Богові.

Об одинадцятій годині всі повернулись на яхту. Капітан і команда закінчували останні приготування перед відплиттям.

Уже опівночі клуби чорного диму з “Дункана” змішалися з нічним туманом. Вітрила, непотрібні тепер, коли вітер подував з південного заходу, були старанно загорнені в полотняні чохла, що захищали їх від кіптяви.

О другій годині корпус “Дункана” затремтів; манометр показував тиск у чотири атмосфери, перегріта пара свистіла, вириваючись з-під клапанів. У цей час перед відпливом поверхня води була нерухома. Розвиднялося, і вже можна було розгледіти між кам'яними віхами й бакенами фарватер річки Клайд. Тьмяне світло берегових ліхтарів поволі блідло в ранковому мареві. Настав час вирушати. Джон Манглс наказав сповістити Гленарвана, і той одразу ж зійшов на палубу.

Невдовзі почався відплив. У повітрі розітнулися гудки “Дункана”; віддали кінці, яхта потихеньку відділилась од гурту кораблів.